

sa *hòmens* en docs. de 1285 (BABL VII, 248, *hòmens* i *prohòmens* p. 250, *prohòmens* p. 251; *prohòmens* en Eiximenis, *NCl.* vi, 40); en el Procés de Pere de Palau (1295-8, CaCandi, *MiscHiCat.* II), en parlar de Camarasa, ja apareix *homes* passim, p. ex. II, 167, i *promes* (bis, p. 187), però predomina *hòmens* des de les pp. 168-9; és verssemblant que aquesta sigui allí una forma artificial, car també hi trobem la ultracorrecció *hòmens d'armens* (p. 180). En efecte la llengua formalista mantingué *hòmens* fins a data recent: per exemple així escriu Bruniquer, en les *Rúbriques del Consell de Cent*, en l'any 1641 (BABL VIII, 6), tot i que ja fa segles que el català central es decidí per *homes*, igual a Mallorca etc. (no cal dir que en el Ross.); però resta *òmens*, com a forma vulgar molt predominant, des del Penedès cap al Sud (St. Pere Molanta, 1954), incloent-hi el P. Val. (on, però, hi ha també zones prou extenses de *òmens*) i el cat. occidental, des del Montsec cap al Sud: a Moror (en el Montsec jo deia *Homes Morts* i l'informant toponímic replicà *Serrat delz òmens mórts*). Per a més detalls relatiu a això, remetrem a la Morfologia, a la qual pertany, més que al diccionari.

DERIV.: *Homenia*⁸ [S. xv, *Spill* etc.], poc usat en el Princ. (on es forma, p. ex., *bonhomia*), però viu sobretot en val. ('valentia, proesa', Benimuslem, 1962) i mall. *homonía* 'punt d'home' (Segadors de Lluçmajor, BDLC XIV, 206). *Homenada*. *Homenitat* i *homenal*, mera cacografia d'*humanitat* i d'*humana*, infra. *Homenàs*; *homenet* [Llull; DTo. 1647]; *homenic*; *homeniquetu*. *Homenot*, il·lustrat per la imponent col·lecció de Josep Pla; *hominitxol*; *homeniu*. *Homenatge* [S. XIII: Jaume I, trad. dels *Usatges*, i ja era usual entre nosaltres, ben segur, a primers del S. XII, en què ja figura en el castellà del P. del Cid —si bé aquest el prengué potser més aviat d'oc. ant. *omenatge*—: derivat d'*homed* --- en el sentit de 'vassall' (cf. Balari, *Orig.*, p. 342)]; *homenatjar* [DOrt.]. *Homenejar*.

Homenenc. *Homenera*; *homeneria*. *Homenificar*, *-cable*, *-cació*, *-catu*. *Homenil* [S. XIV] i més aviat *homenivol* [S. xv, Ausiàs].

Humà, pres des de temps preliteraris del ll. *hūmānus* 'relatiu a l'home', 'humà': no derivat de *homo* però sí que hi era emparentat —car la forma com ambdós provenen d'un avantpassat comú de *hūmus* 'terra' (cf. gr. *χθών* < *ghdōn*, i *humus* < *ghum*-) és una de les qüestions obscures de la lingüística indoeur.—; el trobem documentat des de Llull: «l'ànima con se desespera, s'esdevé que hom no remembra en la santa humilitat que Déus féu com pres *humana* natura, ni en la sua passió; per açò desesperança venç ---» (*Blanq.*, *NCl.* I, 172.3) en el sentit de 'lletres humanes' 'saber humanístic' crec que és com l'usaren en posar-lo en el S. xv com a sobrenom del Rei Martí, els discursos del qual n'ostenten desacostumats coneixements literaris («Gloriosa dicta sunt de te, Cathalonia ---» etc.). Aviat li fa concurrència *humana* [Llull]: «és feyta significança al *humana* enteniment que en Déu és amor» (*Gentil*, 35); «la frevolesa *humana*», Eiximenis (*DComp.*, *CoDoACA*, 319.19), i

veg. en *AlcM* cites de les cacografies *homenal*, *homenitat*, que no deuen ser més que errors dels copistes; *humanalment* i *humanament* [Jaume I tots dos]. *Humanar*. *Humanesa*. *Humanista*, probablement pres de l'it. *umanista* [1490] [DTo., 1647, «docte en lletres humanes»]; *humanisme* [DOrt.], aquest, creat en alemany [humanismus, 1808].

Humanitat, pres del ll. *humanitas*, *-atis*, ja en els orígens literaris: «gran savieza ag ab sí aizela femna, per què qar en persona d'om conog Déu, zo és que vit la *umanitat* e credeg la divinitat», *Hom.*, 7v23; «de home és dita *humanitat*, que és essència d'ome; e de cavaller és dita *cavalleria*, e de just ---», Llull (*Blanq.*, *NCl.* III, 115.25). Accs. secundàries ja figuren en Onofre Pou: «*humà*: humanus, civilis; modestus, comis; *humanitat*: humanitas, modestia, comitas» (*TbPu.*, 304). *Humanitari* [Lab. 1864], calcat del fr. *humanitaire* (que ja era usual des del S. XVIII i abans); *humanitarisme* [1868, *SLiCosta*]. *Humanitzar* [princ. segle xx, Vogel, però no Lab. 1888]; *humanització*. *Humaníssim*: «jeuen aquí sense tallar, oblidats, els llibres d'un Poeta / --- / que a còpia d'apartar-se, fent ois, de la plebs miserosa / --- malgastant insensat els presents exquisits de les Muses / en la torre de vori on avar els fruits d'or del seu estre enquibia; / i ara ell dorm en la torre, i els versos esperen que els compri, / a pes de paper algun drapaire plebeu i *humaníssim*», Coromines (*Les Termes de Meleagros*, O. C., 1339).

Inhumà [DTo. 1647]; *inhumanitat* [id.]; *inhumanament* [id.]. *Deshumanitzar*. *Deshumana*. *Sobrehumà* [Lab. 1840]. *Superhome* [1911, Vogel], calc de l'al. *übermensch*, ja usat pel polemista catòlic H. Rab [1527], esdevingut corrent per obra de Goethe [1775] i popularitzat per Nietzsche [1883] (veg. Migliorini, *ARom.* XXI, 216-9). *Infrahumà*. *Ultrahumà*. *Transhumanar*.

Per a *prohom*, *-home*, veg. PROU.

CRP.: *Homicida* [1251, PPujol, Docs. Vg. Urg., 16.16], pres del ll. *homicida*, compost amb *caedere* 'matar'. *Homicidi*, pres del ll. *homicidīum*: en aquesta forma enterament culta, ja en les *Homilies* i en textos moderns: «del cor ixen males cogitacions, *homicidis*, adulteris, fornicacions ---», *Hom.*, 4v22.

Més sovint, en qualitat de terme de dret cat., ja vellíssim, va passar per evolució fonètica mig-sàvia, primer a *omeziði*, i des de llavors amb evolució ja més popular *omeiit*⁸ > *omei* > *omèi*, amb una reculada de l'accent paràhela a la de *veia* > *vèia* (VIDEBAT), *baina* > *bèina*, *faena* > *fèina* etc.: «té *homey* per una vilana paraula que un hom li havia dita», «*homey* és destruir e auciere los hòmens», Llull (*Merav.*, *NCl.* III, 135; *Doctr. Pu.*, ed. Gili, 45); «no faràs *homey*», *Blanq.* (*NCl.* I, 207.6; II, 114.4); *homèy*, Reixac (*Questa*, 121.34); «Com féu Nabuga- / donosor rey, / de tant *homey* / e crueldat, / en son regnat / fets al proïsme, / a Déu altisme / tanta ofensa, / hach cone-xensa / repenedit», JRoig (*Spill*, 12302).

Derivat: *homeier*, que substituï en termes cat. el ll. *homicida*: «nós, avanditz, bispe e comte, prometem la u a l'autre --- que no recebam en re del nostre ho-